

NYTFOKUS

FRA ØKONOMISK VÆKST TIL BÆREDYGTIG UDVIKLING

Juni 2016

FÅ ALLE MED I **OMSTILLINGEN**
FORMUER I SPIL FOR BÆREDYGTIGHED
HVILKEN VEJ FOR **SVINEPRODUKTIONEN?**

07

NYT FOKUS

Find os

Nyt Fokus udgives som et elektronisk tidsskrift med 3-4 numre om året. Dette og tidligere numre kan læses på hjemmesiden www.nytfokus.nu, hvor man også kan tilmelde sig mailliste for orientering om nye numre.

Nyt Fokus – fra økonomisk vækst til bæredygtig udvikling.
Nr. 7 – Juni 2016.

Tidsskriftet Nyt Fokus inspirerer, kvalificerer og provokerer til nytænkning og debat om omstillingen til et bæredygtigt samfund, der respekterer naturens bæreevne og sikrer alle mennesker på kloden lige muligheder for et godt liv. Dette forudsætter gennemgribende forandringer af samfundet og et opgør med dogmet om fortsat vækst i økonomi og forbrug som overordnet mål. Tidsskriftet belyser problemernes årsager og sætter fokus på visioner, mål og tiltag til en reel bæredygtig udvikling.

Nyt Fokus er et uafhængigt tidsskrift udgivet af Miljøbevægelsen NOAH. Artikler i Nyt Fokus er ikke nødvendigvis udtryk for Miljøbevægelsen NOAHs holdning.

©Nyt Fokus og forfatterne.

Det er tilladt at citere tidsskriftet med tydelig kildeangivelse.

Udgiver

Miljøbevægelsen NOAH
Nørrebrogade 39, 1. Tv.
2200 København N
www.noah.dk
NOAH findes også på Facebook

Redaktion

Toke Haunstrup (ansv.), Erik Christensen,
Nils Enrum, Steen Hildebrandt,
Sussanne Blegaa og Thomas Jazrawi

Layout

Kirsten Frandsen, V18

Forsidefoto

Foto: Alex Luka (Clean Out Loud, Roskilde Festival 2015)

ISSN: 2246-6746

Er danske medier rustet til udfordringen?	03
Hvilken vej for dansk svineproduktion?	04
TTIP vil bremse fremtidens omstilling	07
Demokratiets formuer i spil for bæredygtigheden	08
Grøn omstilling: Hvordan får vi alle med?	12
Menneskelig natur kan sikre omstilling	16
Udsyn	20
Nyt om NOAH	21
Anmeldelser	22

ER DANSKE MEDIER RUSTET TIL UDFORDRINGEN?

Store og komplekse udfordringer skal håndteres, hvis vi vil sikre en bæredygtig omstilling. Men er de danske mainstream-medier i stand til at skabe rammerne for en nuanceret og oplyst debat om omstillingen?

Af redaktionen

Måske du husker sagen med DF'eren Søren Espersen, som brugte ordet „neger“ i en kommentar til kritikken af Dansk Folkepartis seneste reklamekampagne. Og socialdemokraten Jeppe Kofod, der i en engelsk tweet oversatte ordet til „nigger“. Begge dele udgjorde grundlaget for en længerevarende mediehistorie.

Der var også den (i udstrakt grad medie-selvskabte) historie „Clement versus Elbæk“, hvor tv-værten med mere Clement Kjersgaard gik i kødet på Uffe Elbæk om hans og Alternativets holdning til, hvor mange flygtninge Danmark kan tage imod. Er det 10.000? Er det 50.000?

Og så var der al medievirakken omkring Ghita Nørbys voluminøse, røde kjole – af onde tunger døbt „moderkagen“ – som hun bar til gallafest hos dronningen. Det er længe siden, at et stykke tekstil sidst har skabt så stor opmærksomhed.

Blot tre eksempler på „nyheder“, som i det forgangne forår har trukket overskrifter i de skrevne medier og beslaglagt en stor del af sendefloden i nyhedsudsendelserne på tv og i radio.

Samtidig har der været historierne om kraftigt nedbør og store oversvømmelser i Tyskland, Østrig og Frankrig, rekordhøje temperaturer på Svalbard og den hastige udryddelse af verdens koralrev. For blot at nævne tre klimarelaterede nyheder, som dog ikke har fået nær samme omtale i mediernes nyhedsdækning som de førnævnte historier.

Klimaændringer, humanitære kriser, mikroplast i verdenshavene, global ulighed, stigende intern ulighed i mange lande, højreradikale på fremmarch ... I betragtning af, hvilke omfattende og afgørende udfordringer kloden og menneskeheden (vi!) står overfor, er det beskæmmende, at en så stor del af vores fælles offentlighed og debat skal optages af – ja, undskyld – aldeles åndssvage og ligegyldige emner.

Det handler ikke blot om mediernes emnevalg, men også den måde, man behandler emnerne på. Eksempelvis er flygtninge

blandt mediernes yndlingsemner, men dækningen handler mest om, hvordan Danmark kan holde dem ude af landet og desværre ikke om, hvordan vi kan løse de udfordringer, der har skabt det største antal af fordrevne på kloden siden 2. verdenskrig. Medievinklingen har konsekvenser for måden, vi forstår og håndterer problemerne på.

Det er som om, at der her i landet findes en selvsvingsdynamik mellem medier og politikere, som skaber en særegen logik og særegne relevanskriterier for nyhedsformidlingen. En logik, som desværre er helt og aldeles ude af takt med den omgivende verden.

Komplekse og omfattende problemstillinger kræver grundig overvejelse og en nuanceret, oplyst debat. Ikke kun blandt professionelle organisationer og forskere, men i lige så høj grad i den brede offentlighed og blandt borgerne. I sidste ende er det jo borgerne (os!), som ikke kun skal vælge de politikere, der skal skabe rammerne for en bæredygtig omstilling, men også bidrage individuelt og i fællesskab til omstillingen gennem konkrete ændringer i livsform og praksis.

Det bekymrende er, at vi med de nuværende danske mainstream-medier næppe står særlig godt rustet til at tackle de udfordringer, som det bliver altafgørende at løse i dette århundrede.

I redaktionen af Nyt Fokus har vi som mål at bidrage til, at de centrale spørgsmål og problemer belyses og sættes til debat ud fra en mangesidet tilgang. Og selv om Nyt Fokus næppe gør en sommer, så håber vi, at vi med vores indsats – og sammen med andre nichemedier – kan bidrage til at højne niveauet i den danske debat om bæredygtig omstilling.

God læselyst – og sommer!

HVILKEN VEJ FOR DANSK SVINEPRODUKTION?

En presset dansk svine sektor vil blive udsat for mere af det, der har medført dens økonomiske, sociale og bæredygtige udelighed. Det sørger danske politikere for gennem den handelspolitik, der føres i EU. Producenter konkurrerer hinanden ihjel og store koncerner vinder frem. Men der er alternativer: i NOAH kalder vi det madsuverenitet.

Af Nanna Langevad Clifforth

Det er den samme historie om og om igen: økonomiske problemer, sociale problemer, miljøproblemer, problemer med dyrevelfærd og sundhedsproblemer. Ja, det handler om den danske svine sektor. For det første er dansk svineproduktion ikke en god forretning. Rentabiliteten er -0,22 kr./kg (tal for 2013), og mange landmænd er i dag dybt forgældede. Bedrifterne vokser og færre ejer mere. Mindre end 1 pct. af befolkningen ejer over 60 pct. af jorden i Danmark – et ejerforhold og en adgang til ressourcer, man ikke typisk forbinder med et demokratisk nordeuropæisk land. Samtidig er svineproduktionen ansvarlig for betydelige miljøproblemer som vand- og luftforurening og drivhusgasemissioner. Oveni kan lægges massive proble-

» I NOAH har vi en vision, hvor mad er en rettighed og ikke en vare, der spekuleres i.

mer med dyrevelfærd og udbredelsen af farlige stafylokokbakterier (MRSA).

Der er efterhånden ingen tvivl om, at den danske svine sektor er uholdbar både miljømæssigt, økonomisk og socialt. Årsagerne til mange af de ovenstående problemer skal findes i de underliggende strukturer: intensivering og effektivisering, storskala-produktion og en eksportorienteret og -afhængig produktion målrettet et ureguleret globalt marked.

Det perspektivløse svar til udfordrede landmænd har kørt på repeat: Vi skal have færre og større bedrifter, omkostningseffektivitet gennem yderligere miljøbelastning og mere global konkurrence. Dette betyder økonomisk og social deroute – ikke kun for de enkelte landmænd, men for landområderne som helhed og den overordnede samfundsudvikling.

Dobbeltmoral

Lobbyorganisationen *Landbrug og Fødevarer* er udmærket klar over dette og udviser derfor gang på gang dobbeltmoral i sin støtte til frihandel. Her tvinges, på den ene side, udviklingslande til at fjerne initiativer, der sikrer deres egen produktion og giver fødevarer sikkerhed. På den anden side argumenterer *Landbrug og Fødevarer* konstant for, at dansk svineproduktion skal beholde sine eksportkreditter og landbrugsstøtte.

Man kunne tro, at det var på tide at prøve en anden strategi for at skabe en sund og bæredygtig produktion. Det er der desværre intet, der tyder på med de igangværende forhandlinger mellem EU og USA om en omfattende aftale om handel og investeringer (*Transatlantic Trade and Investment Partnership*, TTIP) og den lignende aftale mellem EU og Canada (*The Comprehensive Economic Trade Agreement*, CETA).

Den danske og europæiske svine sektor er i dag beskyttet af told og tariffer, hvilket betyder, at Nordamerikanske producenter af svinekød har svær adgang til det europæiske marked. USA's eksport er i dag begrænset til højst 82.312 ton/år, og varerne belægges med told på op til godt 7.000 kr./ton.

Foto: Alisha Vargas (Creative Commons)

Der er liv i grisene og død i stafylokokkerne

Foto: Eneas De Troya (Creative Commons)

Mere af det samme: Stordrift og transport til fjerne, billige slagterier

Før CETA (som endnu ikke er trådt i kraft) var situationen lignende for Canada, men Canada har gennem CETA opnået en toldfri slutkvote på 75.000 ton/år. Baseret på Canadas opnåede kvote gennem

CETA, forventes USA ligeledes at opnå en toldfri kvote. Det betyder, at USA og Canada

vil få betydelig lettere adgang til det europæiske marked, og at danske producenter vil blive hårdt presset.

Omkostningsniveauet i den danske svinesektor er henholdsvis 14 pct. og 19 pct. højere end i USA og Canada, og en langt højere rentabilitet i USA betyder, at det ikke vil være et problem at øge produktiviteten og udfylde de nye kvoter.

Dansk produktion vil ikke kun blive udfordret, hvis TTIP afskaffer told og kvoter. De „økonomiske gevinster“ ved TTIP skal i høj grad komme i stand ved at fjerne ikke-toldmæssige handelshindringer – det man også kan kalde demokratisk vedtaget lovgivning, der beskytter mennesker og miljø.

Laveste fællesnævner

En af de største barrierer for amerikansk eksport af svinekød til EU er EU's forbud mod væksthormonet ractopamin, som

ifølge kilder citeret i *New York Times* anvendes i 60-80 pct. af den amerikanske produktion. Desuden har EU højere krav til dyrevelfærd. Både hormonforbud og standarder for dyrevelfærd

kan komme under pres gennem TTIP. Samtidig lægger USA ikke skjul på, at man gerne ser store indrømmelser på landbrugsområdet – indrømmelser,

som EU har vist sig villig til at give for til gengæld at få adgang til f.eks. offentlige indkøb i USA.

En stor del af TTIP er et (de)reguleringssamarbejde, som bl.a. vil kunne komme til udtryk gennem gensidig anerkendelse af hinandens standarder, hvorved amerikansk ractopamin-svinekød kan blive tilladt på det europæiske marked. Det kan igen føre til krav fra EU-landmænd om også at kunne bruge ractopamin for at kunne konkurrere. Dermed vil det europæiske forbud forsvinde.

Man kan også forestille sig en direkte harmonisering af reglerne, hvor laveste fællesnævner vil vinde for ikke at hindre handlen. Alt i alt vil dansk produktion komme under pres. Ovenstående gælder ikke kun den danske svinesektor, men for hele Europas landbrug, viser *en rapport* april 2016 fra *Friends of the Earth* om TTIP's betydning for EU's landmænd.

» Logikken bag TTIP er „endnu større og endnu billigere“, altså videre ad den vej, udviklingen i den danske svinesektor har bevist ikke fungerer.

Perspektivløs udvikling

Logikken bag TTIP er „endnu større og endnu billigere“, altså videre ad den vej, udviklingen i den danske svineproduktion har bevist ikke fungerer. Store producenter skal blive større på et ureguleret marked, hvor dårlige arbejds- og miljøvilkår vinder. I bedste fald er det perspektivløst, og i værste fald vil det forværre situationen og lede til mere af det, der i dag kendetegner en socialt, miljømæssigt og økonomisk udfordret og ubæredygtig dansk svineproduktion.

Det kan derfor undre, at debatten om TTIP ikke er større i Danmark. Det skyldes bl.a., at landbrugets interesseorganisationer og ministeriet ikke undersøger konsekvenserne, men støtter aftalen med løse argumenter og forudindtagne holdninger. Det ville derfor være på sin plads, at disse institutioner i det mindste analyserer aftalens konsekvenser. TTIP udstiller i hvor høj grad, vi har brug for at gøre tingene anderledes i stedet for at fortsætte med mere af det samme.

Madsuverænitet

Det fødevarer-system, den danske svineproduktion er en del af, er ikke med til at brødføde verden. Det system producerer hovedsagligt foder for at levere animalske produkter til velhavende forbrugere på et globalt marked. Dette gøres med enorme sociale, økonomiske og miljømæssige konsekvenser.

I NOAH har vi en vision, hvor mad er en rettighed og ikke en vare, der spekuleres i. Hvor madsystemer skaber lokale økonomier under ansvarlige sociale og miljømæssige forhold, og hvor mad ikke er et biprodukt i et forsøg på at skabe profit.

Det er vigtigt at være bevidst om, at det i dag – modsat industriens propaganda – er små lokale producenter, der producerer størstedelen af klodens mad og endda med de færreste ressourcer og den mindste miljøbelastning.

Madsuverænitet er folkeslagernes ret til at producere sund og kulturelt passende mad, produceret gennem bæredygtige og økologiske metoder, og deres ret til at definere deres egne mad- og landbrugssystemer. Det sætter dem, der producerer og forbruger, i centrum.

Madsuverænitet prioriterer lokale økonomier og markeder og styrker landmanden og det familiedrevne landbrug i at producere med miljømæssige, sociale og økonomisk bæredygtige metoder.

Madsuverænitet fremmer gennemsigtig handel i korte produktionskæder, garanterer en retfærdig indkomst og sikrer, at retten til jord og andre ressourcer er i hænderne på alle og især dem, der producerer.

Mad er en basal menneskerettighed, hvilket kræver jordreformer og lokalt, fælles ejerskab over ressourcerne. Det kalder vi madsuverænitet.

Foto: Cgoodwin (Creative Commons)

Hvad er TTIP?

TTIP betyder Transatlantic Trade and Investment Partnership, på dansk „transatlantisk handels- og investeringsaftale“. Aftalen skal omfatte alle EU-lande og USA. De konkrete forhandlinger begyndte i 2013, da EU-Kommissionen af medlemslandene, bl.a. Danmark, fik lov til at forhandle på deres vegne med USA. Siden har der været udvekslet mange dokumenter, og forhandlingsdelegationer fra EU og USA er mødtes 13 gange. Møderne er lukkede, og dokumenterne hemmelige, så hvad der helt præcist foregår, får borgerne i EU og USA kun at vide via generelle referater og glimtvis fra **lukkede dokumenter**.

TTIP kaldes ofte en frihandelsaftale, men der er mere på spil end at afskaffe den begrænsede told på visse varer, som handles hen over Atlanten.

- TTIP handler også om såkaldte ikke-toldmæssige hindringer for handel, dvs. alle mulige forhold, som kan hæmme handel og produktion – f.eks. generelle regler for både indenlandske og udenlandske producenter om mærkning af produkter.
- TTIP handler om beskyttelse af investorer (firmaer), som skal have adgang til at sagsøge stater, hvis deres fremtidige indtjening forringes af ny lovgivning.
- TTIP handler om reguleringssamarbejde, som sigter på at give parterne, inklusive producenter og lobbyorganisationer, større indflydelse på fremtidige overvejelser om lovgivning, som regulerer produktion og handel.

Når de to forhandlingsparter (EU og USA) bliver enige og en aftaletekst er klar, træder aftalen først i kraft, hvis den godkendes af EU-parlamentet og af hvert af de nationale parlamenter.

Nanna Langevad Clifforth er kampagne- og researchmedarbejder i NOAH og arbejder med madsuverænitet og økonomisk retfærdighed.

Rapporter og briefinger, som ligger til grund for denne artikel, kan findes på noah.dk/publikationer/

TTIP VIL BREMSE FREMTIDENS OMSTILLING

Handels- og investeringsaftalen vil give mere magt til de store firmaer og gøre det sværere for fremtidens politikere at styre samfundet i bæredygtig retning

Af Nils Enrum

I følge EU-Kommissionen er formålet med TTIP at gøre det nemmere at eksportere, importere og investere på tværs af Atlanten – bl.a. ved at mindske „red tape“ (bureaukrati og regler) og harmonisere standarder. Kommissionen fremhæver, at TTIP vil skabe jobs og gavne den økonomiske vækst i EU og give forbrugere lavere priser og flere valgmuligheder.

At fremme handel og investeringer ved at fjerne nogle sten på vejen for producenter og firmaer er en tankegang, vi kender godt herhjemme. Både den forrige og den nuværende regering har brugt „den internationale konkurrenceevne“ som argument for at slække på reguleringen af produktionen eller på selskabsbeskatningen. TTIP udspringer af den samme logik, og ved at prioritere hensynet til eksport og økonomisk vækst kan aftalen så have negative konsekvenser for miljø og klima.

TTIP tegner dog til at få større rækkevidde. Ligesom firmaer og lobbyorganisationer undervejs i forhandlingsforløbet har haft privilegeret adgang til processen, skal også den endelige aftale give firmaerne særstatus og øget indflydelse.

- TTIP kommer således til at indeholde bestemmelser, som giver udenlandske og transnationale firmaer mulighed for at sagsøge et land, som vedtager ny lovgivning, der kan true firmaets fremtidige indtjening. Risiko: at stater afskrækkes fra at indføre „grønne reformer“, som gavner miljøet og klimaet.

- Hvordan harmoniseres standarder og godkendelsesprocedurer? I EU gælder et *forsigtighedsprincip*, dvs. at et stof for at blive godkendt skal bevises ufarligt, mens bevisbyrden i USA vender den anden vej, så et stof skal bevises farligt for at blive forbudt. Risiko: at forsigtighedsprincippet udhules, så forbud mod mistænkt farlige stoffer bliver en svær og langsom proces.
- TTIP formaliserer et reguleringsmæssigt samarbejde, som skal give netop producenterne mere indflydelse på udformningen af nye love og regler, som kan have konsekvenser for deres produktion og økonomi. Risiko: at lovgivningsprocessen tilgodeser producentinteresser snarere end almenvellet, herunder hensynet til miljømæssig bæredygtighed.

Lækkede dokumenter

Fortalere for TTIP har afvist det meste af kritikken. De lukkede forhandlinger og hemmelige dokumenter gør det også svært for kritikerne at bevise noget konkret. I maj skete der så noget: *Greenpeace* offentliggjorde lækkede, hemmelige TTIP-dokumenter, som udgjorde ca. ¾ af papirerne til den 13. forhandlingsrunde i perioden 26.-29. april.

Dokumenterne viser, at frygten er velbegrundet. TTIP vil svække reguleringsmulighederne og styrke erhvervsindflydelsen. En normal passus i den slags aftaler om, at hensyn til liv, sundhed og naturressourcer kommer i første række, er væk.

Forsigtighedsprincippet er heller ikke nævnt nogen steder. Derimod henviser teksten en række steder til USA's krav om et „risikovurderingsprincip“, som gør det sværere at regulere og forbyde stoffer. Klimaet er heller ikke nævnt. TTIP vil tværtimod åbne for eksport af tjæresand og gas fra fracking.

Firmaer kan sagsøge stater, som indfører strammere lovgivning. Og forslaget til reguleringssamarbejdet i de lækkede papirer vil give producenter og lobbyister vide muligheder for at svække og forsinke fremtidens lovgivningsarbejde – bl.a. ved at kræve bevis for, at den ønskede effekt af et lovforslag ikke kan nås ved frivillige aftaler eller mindre indgribende regler.

TTIP vil øge vareudvekslingen hen over Atlanten

Nils Enrum er medlem af redaktionen af *Nyt Fokus*

DEMOKRATIETS FORMUER I SPIL FOR BÆREDYGTIGHEDEN

Det nyligt stiftede „Demokratisk Erhvervsnetværk“ vil revitalisere medlemsdemokratiet i danske medlemsejede virksomheder. To af stifterne fortæller her om den historiske udvikling af den demokratiske erhvervssektor og hvordan et stærkere demokratisk engagement kan blive et svar på fremtidens udfordringer.

Af Anne Marie Engtoft Larsen
og Magnus Skovrind Pedersen

Demokrati er noget de fleste danskere forbinder med valg-handlinger hvert fjerde år og fællesskabets varetagelse af den offentlige sektor. De færreste forbinder det nok med dansk erhvervsliv. Men det er faktisk en fejl. Erhvervsudviklingen i Danmark har gennem århundreder været karakteriseret ved en stærk demokratisk og solidarisk tradition, som i dag betyder, at en lang række af vores pensionskasser, energiselskaber, dagligvarebutikker, forsikringsselskaber, realkreditinstitutter og banker er helt eller delvist medlemsejede med demokratiske strukturer.

I dag er det eneste, der hindrer en demokratisk forvaltning af samfundets kapital, at alt for få tager aktivt del i vores fællesskaber – ikke mindst dem, hvor der er milliarder på spil. Det vil vi ændre. Det engagement, vi udviser i valg til folketing og kommune, skal afspejles i den demokratiske økonomiske sektor. Derfor samles vi i *Demokratisk Erhvervsnetværk*.

Demokratisk erhvervssektor gennem tre århundrede

Historien om den danske demokratiske erhvervsmodel har sine rødder helt tilbage i 1728. København står i flammer. Byens indbyggere går i panik. En tredjedel af byen brænder ned. Det var en national katastrofe. Måske er der tale om det, den østrigske økonom Joseph Schumpeter kaldte kreativ destruktion. For ud af asken opstår det første demokratiske forsikringsselskab, *Kjøbenhavns Brandforsikring*. Her forsikrer man sig gensidigt imod først brand og sidenhen en lang række andre ulykker.

Målet er ikke, at en ekstern part skal tjene på det, men at fællesskabet skal tage hånd om de medlemmer, der er uheldige. Foranstaltningerne forhindrer, at individer og virksomheder synker i ruin, hvis uheldet er ude og sikrer, at fællesskabet tager

over. En innovativ ejerskabsform og et sikkerhedsnet, der forvandler den enkeltes frygt for ruin til et solidarisk fællesskab. Den innovation, der startede i Holbergs Danmark, er med til at forme nutidens samfund. Demokratiske forsikringsselskaber sikrer mere end hver tredje skade i dag.

I 1795 brænder København igen. Næsten ti procent af byens indbyggere står uden tag over hovedet. Dette skæbnefællesskab førte til, at man i 1795 opbyggede det første demokratiske real-

kreditselskab for at sikre genopbygningen af København, *Kreditkassen for Husejerne i Kjøbenhavn*. Det har medført, at knap hvert andet boliglån i dag varetages af medlemsstyrede realkreditselskaber – i hvert fald på papiret.

Kjøbenhavns Brandforsikring er nu kendt under navnet Tryk Forsikring, og Kreditkassen for Husejerne i Kjøbenhavn blev senere kendt som BRF Kredit, som er en del af Jyske Bank i dag. Sammen med mange andre forsikringsselskaber og realkreditinstitutter er deres DNA rundet af den danske demokratiske erhvervsudvikling.

Op gennem 1800-tallet opstår forbruger-kooperationerne på dagligvareområdet. I dag kender vi det som COOP. Omkring hver anden agurk spist i Danmark er købt i en brugsforening ejet af medlemmerne. Og det er ikke hvilke som helst agurker. De er i stigende grad økologiske. De demokratiske dagligvarebutikker sætter nye standarder og står vagt om sunde fødevarer. I den demokratiske sektor bidrager man nemlig til miljøet og folkesundheden. Og andelsbevægelsen har, ligesom forbruger-kooperationerne, vist, at den demokratiske styreform er konkurrencedygtig. Tænk blot på Arla og Danish Crown.

I 1900-tallet udvikler vi demokratiske pensionskasser for akademikere, og senere får også lønmodtagerne mulighed for at

præge deres pensionsmidler gennem de faglige organisationer. I dag står de medlemsejede pensionsselskaber for næsten hver anden pensionskrone. Og går vi til energisektoren, kommer det varme vand fra medlemsstyrede fjernvarmeselskaber i to ud af tre boliger.

Resultaterne af de tre århundreders udvikling betyder, at vi i dag har ikke blot én, men to afgørende demokratiske sektorer i dansk økonomi: Den offentlige sektor og den demokratiske erhvervssektor.

Demokratiske virksomheder er konkurrencedygtige

Vores forkærlighed for demokratiske virksomheder bunder ikke alene i idealisme. Det er også virksomheder, som effektivt sikrer de tjenesteydelser og den vareproduktion, vi er afhængige af. Andelselskaber er fuldt ud lige så effektive som privatejede virksomheder og klarer sig fint i den globale konkurrence. Det har man set historisk med omlægningen af det danske landbrug i 1800-tallet. Og senest har Energitilsynet offentliggjort en analyse af fjernvarmesektoren, som viser, at de forbrugerejede selskaber er de billigste varmeleverandører. Sammenfald mellem forbrugere og ejere giver incitament til lavere priser, og demokratiske fællesskaber sikrer samarbejde og vidensdeling.

Mange demokratisk styrede selskaber i energisektoren har været langt fremme med at bidrage til en bæredygtig udvikling. Eksempelvis har østjyske NRGi afsat 200 mio. kr. årligt til grøn omstilling. På den sociale front er de demokratiske virksomheder også med. Trykgruppen sørger for at tænke samfund og forebyggelse ind i arbejdet via sit sociale engagement i TrykFonden, der årligt redder liv og forebygger brande.

Demokratiet svækkes

Det demokratiske fundament i nogle af de finansielle institutioner har imidlertid slået revner gennem de seneste årtier. På forsikringssiden eksisterer et tidligere gensidigt selskab som TopDanmark fortsat, men det er ved at blive opkøbt af udenlandske ejere. Realkredit Danmark, hvis rødder går helt tilbage til den medlemsejede Kreditkassen for Husejere i København fra 1797, fusionerede sidst i halvfemserne med BG Bank, og BG Bank blev en del af Danske Bank. Mens de demokratiske strukturer blev videreført i den filantropiske fond Realdania, forsvandt de fra Realkredit Danmark.

Heldigvis står fundamentet stadig i adskillige institutioner, omend den demokratiske praksis er svækket. Nykredit har fortsat en kundeforening som hovedaktionær. Tryk/Trykgruppen, Alm. Brand, GF Forsikring, Lærerstandens Brandforsikring og Købstædernes forsikring er endnu helt eller delvist på kundernes hænder. De mindre selskaber, der er fuldstændigt gensidige, har tilmed oplevet vækst, modsat de store forsikringsselskaber.

I dag udgør formuerne i pensionskasserne omkring en tredjedel af alle de værdier, der handles på de danske børser.

» Omkring hver anden agurk spist i Danmark er købt i en brugsforening ejet af medlemmerne. Og det er ikke hvilke som helst agurker. De er i stigende grad økologiske.

Danmarks første demokratiske realkreditselskab etableredes oven på den store brand i København i juni 1795. Her er det Københavns daværende rådhus, der ses i flammer

Hvis man hertil lægger værdierne i de medlemsejede finansielle institutioner, bliver det til ekstremt store summer.

Forvaltningen af disse store fælles formuer er i dag karakteriseret af uigennemsigtige og ekstremt hierarkiske strukturer. De færreste steder er der offentlige diskussioner om, hvordan og med hvilke formål vi forvalter de formuer, som generation efter generation har efterladt os. De færreste steder stilles forvalterne til ansvar ved demokratiske samlinger eller kampvalg. De færreste steder bruges overskud fra formuen på almennyttig virksomhed. Størstedelen af investeringerne foretages alene ud fra ønsket om at opnå den højeste profit og ikke ud fra mål om at styrke samfund og miljø.

Medlemseje forpligter

Størstedelen af Danmarks finansielle muskler kan styres langt mere demokratisk, og i medlemmernes økonomiske og sociale interesser, hvis blot vi tager udfordringen op. Demokratisk Erhvervsnetværk vil revitalisere de demokratiske strukturer i danske medlemsejede virksomheder og finansinstitutioner. Dansk erhvervslivs stærke position har rødder i den demokratiske praksis, og vi tror, at fremtiden for et sundt, stærkt og ansvarligt erhvervsliv ligger her.

Men vores demokratiske fundament forpligter også til at tænke medlemmernes interesser ind i en helhed. Det går nemlig ikke, at vi i et kortsigtet forsvar for medlemmernes interesser

her og nu tilsidesætter deres langsigtede interesser.

Det er eksempelvis tydeligt, når vi ser på pensionskassernes investeringer i sort energi, som bidrager til klimaforandringer.

Foto: Anders Meldgaard Kjemtrup

Anne Marie Engtoft Larsen

Men der findes flere eksempler. Ejendomssektoren indgår f.eks. som en del af alle akademiske pensionskassers investeringsportefølje. Mange investorer spekulerer i dag i ejendomme af hensyn til det finansielle afkast. Men her ville det give direkte værdi for medlemmerne at investere i ejendomme også ud fra andre mål end afkast. Eksempelvis studieboliger, som er den vigtigste årsag til studiegæld, og hvor der er behov for flere billige boliger. Dette ville også være til gavn for pensionskassernes medlemmer og deres børn.

» Skål vi revitalisere den demokratiske erhvervstradition, så skal vi – medlemmerne af pensionskasser, forsikringselskaber og realkreditinstitutter – insistere på dialogen og søge indflydelse i vores medlemsejede virksomheder.

Det betyder konkret, at pensionsopsparinger ikke blot skal placeres spekulativt i forventning om stigende boligværdi. Midlerne skal også investeres i at øge rentabiliteten ved eksempelvis at efterisolere, renovere og på anden vis billiggøre driften.

Sådan en strategi for boliginvesteringer er mere i overensstemmelse med den formålsparagraf, som akademikerne i 1950'erne oprindeligt gav deres pensionskasser: „At sikre medlemmerne i deres alderdom og deres nærmeste pårørende“.

Det er dette fokus på *både os selv og vores omgivelser*, der er kerneværdierne i den demokratiske sektor, og som vi i Demokratisk Erhvervsnetværk stolt viderefører.

Medlemsdialog styrker selskaberne

I dag er der mange selskaber med en stærk demokratisk struktur, men hvor traditionen er glemt. Hvor der ikke er strategiske drøftelser blandt medlemmer og deres repræsentanter. Hvor demokratiet reduceres til et par glittede beretninger omdelt med posten to gange årligt.

Det har negative konsekvenser for selskaberne. For det første risikerer man at glemme, at formålet er at styrke medlemmerne. For det andet bliver man en ustabil samarbejdspartner, for uden valghandlinger risikerer man at medlemsholdningerne ændrer sig pludseligt. Det har tidligere været tilfældet i Trykgruppen og nu også i Nykredit. Hvis strategier ikke er forankret i ejerkredsen (dvs. hos medlemmerne), risikerer de at ende som en fiks ide fra ledelsen. Derfor er det afgørende, at vi styrker demokratiet i vores organisationer, både gennem øget gennemsigtighed og styrket inddragelse af medlemmerne.

Er du interesseret i at høre mere, blive en del af Demokratisk Erhvervsnetværk eller stille op til valg, så tag kontakt på mail@demokratisk.dk eller se mere på [netværkets hjemmeside](#).

» Det demokratiske fundament i nogle af de finansielle institutioner har imidlertid slået revner gennem de seneste årtier.

Skal vi revitalisere den demokratiske erhvervstradition, så skal vi – medlemmerne af pensionskasser, forsikringsselskaber og realkreditinstitutter – insistere på dialogen og søge indflydelse i vores medlemsejede virksomheder. Det engagement, vi udviser i valg til folketing og kommune, skal afspejles i de demokratiske økonomiske fællesskaber, vi er med i. Sådan medvirker vi som medlemmer i en fælles varetægelse af vores formuer og fælles interesser og behov.

Demokratisk Erhvervsnetværk blev officielt stiftet i november 2015, men allerede inden da havde medlemmer af netværket leveret store resultater, bl.a. i samarbejde med lignende aktører som *Ansvarlig Fremtid*. Således kunne repræsentanter fra netværket for omtrent et år siden melde ud, at de havde sikret Tryg-kunderne ejerskab over deres virksomhed, og at det sociale bidrag fra Tryg således ville fortsætte. Den demokratisk styrede TrygFond blev bevaret.

I foråret annoncerede MP Pension, at de ville være en af de første større pengetanke – den første i Danmark – til at indføre målsætningerne fra klimaaftalen fra sidste års topmøde i Paris i deres investeringspolitik. Dertil blev der afsat hele fem

milliarder kroner til investeringer i at mindske og håndtere klimaforandringerne. Lægeforeningens Pensionskasse har ligeledes netop valgt at indskrive Parisaftalen i deres investeringspolitik.

Det er eksempler på, at dialog og medlemsdemokrati kan føre til at vores virksomheder håndterer både individuelle og kollektive medlemsinteresser – til gavn for samfund og miljø.

Et svar på fremtidens udfordringer

Gennem tre århundreder har det danske svar på store nationale udfordringer været demokratisk erhvervspraksis. I dag står vi over for en række fundamentale udfordringer som lav investeringslyst, voldsomme demografiske ændringer med voksende flygtningestrømme og et aldrende arbejdsmarked, en truende klimakrise og et ustabil finansiel marked efter finanskrisen. Måske svaret på disse udfordringer også ligger i den demokratiske erhvervssektor. Det tror vi.

Anne Marie Engtoft Larsen er bestyrelsesmedlem i Demokratisk Erhvervsnetværk. Magnus Skovrind Pedersen er bestyrelsesmedlem i MP Pension og repræsentant i Tryghedsgruppen. Begge er medstiftere af Demokratisk Erhvervsnetværk.

» Mange demokratisk styrede selskaber i energisektoren har været langt fremme med at bidrage til en bæredygtig udvikling.

Magnus Skovrind Pedersen

GRØN OMSTILLING: HVORDAN FÅR VI ALLE MED?

Du har måske deltaget i en kampagne med et budskab, der gik rent ind, men også rent ud, uden at ændre adfærd i målgruppen? Her får du inspiration til din næste succes med mobilisering for grøn omstilling med eksempler fra Roskilde Festival.

Af Dan Boding-Jensen

Foto: Alex Eska (Clean out Loud, Roskilde Festival 2015)

Solen skinner fra en skyfri himmel. Det er formiddag på Roskilde. Du er totalt smadret efter en fantastisk nat med vennerne. Du ligger på din luftmadras i skyggen under lejrens pavillon. Nu rejser du dig efter flere tilløb sammen med andre fra din lejr. I går ud i den hårde sol for at deltage i skraldeparaden. I dag er der mindst 300 andre trætte festivalgæster, som vil være med til at gå rundt i området og samle affald. Det sker i en demo/karnevals lignende slange af mennesker. Musikken er høj og en frivillig med en megafon forsøger fra ladet af skraldebilen at få flere med og at skabe en stemning af fest.

Skraldeparaden hos Clean Out Loud er et interessant eksempel på, hvad som er muligt med unge mennesker, når man har forstået dem og vælger de rigtige virkemidler til mobilisering. Magnus Elskær Hansen fortæller, at han går med for at vise god stil, og fordi man skal for at kunne bo i Clean Out Loud området. Han siger også at det er sjovt. Han har endnu ikke posted noget på de sociale medier fra skraldeparaden, men han ville gøre det, hvis der skete noget, der var vildt nok.

Mobilisering der virker

Siden 2011 har man kunne bo i området Clean Out Loud på Camping Vest ved broen til øst. Det er et samarbejde mellem Vallekilde Højskole og Roskilde Festival, der har eksisteret siden 2011 og omhandler god affaldskultur. Målet er ifølge Alexandra Hasdorf fra Clean Out Loud at skabe en renere festival og finde alternative løsninger til at håndtere de store mængder skrald, der produceres under festivalen.

For at være en del af projektet, skal festivaldeltagere engagere sig ved bl.a. at gøre rent i egen camp og efterlade et grønt område, når de drager hjem efter årets festival. I 2016 vil ca. 7.600 festivaldeltagere være involveret.

Clean Out Loud arbejder hverken med belønnings- eller afstraffelsessystemer, men har bevist, at projektet kan lykkes ved at skabe et fedt fællesskab, som folk føler sig forpligtet overfor. På den måde udvider det, ifølge Alexandra, forestillingen om, hvordan folkelig forandring kan finde sted.

Et vigtigt element i projektet er, at der ikke er nogen uoverensstemmelse mellem at have god stil over for ens omgivelser og samtidig feste igennem i traditionel festivalstil. Det er skraldeparaderne et godt eksempel på.

Kultur og målgrupper

Pernille Ryder fra reklamebureauet DDB Copenhagen understreger, at f.eks. „den danske befolkning“ er sammensat af mange forskellige målgrupper med forskellige præferencer. De stiller forskellige krav til din indsats, hvis du vil have dem til at støtte din sag. Hvis noget skal lykkes, skal det være relevant for din målgruppe. Det er altafgørende, siger Pernille Ryder.

Kommunikation handler ikke om at presse ting ned i halsen på folk. Det handler om at finde nogen som kan få værdi ud

af det man sælger, produkt eller sag. Hvis de ikke selv ved det, så må man fortælle dem det.

En særlig udfordring er det, Pernille kalder *sandheder* og *sensationer*. Folk vil gerne klikke på sensationelle overskrifter, men de positive historier gider de ikke læse.

Folk vil gerne

Folk er ikke ligeglade med den grønne omstilling. Hvis man tænker på, hvor abstrakt begrebet stadig er, så mener Espen Højlund fra kommunikationsbureauet Advice, at den grønne omstilling scorer meget højt. Folk vil gerne gøre det rigtige, hvis det er bare nogenlunde tilgængeligt og *convenient*.

Det er ifølge Espen Højlund både dumt at sige, at forbrugerne først skal efterspørge produkterne og dumt at sige, at producenterne skal tage hele risikoen. Det interessante er at finde den balance, hvor man skubber på udviklingen med nye, bedre og billigere produkter, uden at producenterne helt må lukke. Da svenskerne stillede meget vidtgående krav til dyrevelfærd i deres svinestalde, smadrede de markedet i Sverige. Svenskerne får nu meget af deres svinekød fra Danmark og Polen. Det har betydet at dyrevelfærden i det brede konsummarked er blevet ringere.

Anerkendelse som motor

Ifølge Espen Højlund „køber folk økologi for at få sundhed, dyrevelfærd, bedre miljø, men også – og ikke mindst – for at opnå social anerkendelse. For klimasagen er social anerkendelse endnu vigtigere, da din indsats ikke giver dig nogen værdi her og nu. Derfor er det meget vigtigt, at man kan dele det, man gør, med andre for at få anerkendelse for det. Grønne boardingpas til dem, som betaler ekstra til CO₂-kompensation, når de flyver ud i verden, ville formentlig styrke salget af CO₂-kompensation betydeligt.“

Valg af målgruppe

Espen Højlund fraråder at kæmpe mod dine modstandere. Du skal i stedet kæmpe med den enorme midterbane af folk, som står derinde og kigger til den ene og den anden side. Hvis de fornemmer, at vinden blæser den ene vej, så er det den vej de går.

Det handler ikke om at flytte dine modstandere, men om at flytte dem, som ikke nødvendigvis er særlig højtråbende og ikke har særlig artikulerede værdier inden for dette område. Det handler om at gøre det naturligt og nemt for dem at følge den sag, du gerne vil fremme. Folk står af, når det bliver for meget.

Valg af banehalvdel

Det er vigtigt at besøge sin målgruppe på deres banehalvdel for at forstå dem. Du skal finde ud af, hvad du har at tilbyde, som de næsten ikke kan sige nej til. Det er også vigtigt at forstå, at

» ... der er ikke nogen uoverensstemmelse mellem at have god stil over for ens omgivelser og samtidig feste igennem i traditionel festivalstil.

ikke alle skal omvendes til aktivister, men bidrage i en anden rolle. Økologien er et godt eksempel og er efter 30 års kamp tæt på det tipping point, hvor det bliver normalt for den brede befolkning. Forbrugerne har et primært ønske om at være nogenlunde som de andre.

De kommercielle er dygtige til at have respekt for deres kunder. De får kunderne til at række Fanden deres lillefinger i stedet for at forsøge at sælge hele pakken. De prøver at få kunden ind i butikken i stedet for altid at kræve en fuldstændig omvendelse, før man kan lave noget sammen. Et trick er også at fortælle folk, at de allerede er en del af det. Skabe en følelse af, at alle andre gør det. Folk skal også kunne tro på, at det kan lykkes. Det er kun idealisterne, som vil kæmpe en tabt sag, siger Espen Højlund.

Enhver omstilling kræver, ifølge læringsforskeren Étienne Wenger, at der først, via forhandling, skabes en fælles mening og forståelse blandt dem der skal sætte omstillingen i gang. Den fælles mening får sin styrke, hvis de enkelte deltagere er villige til ikke kun at påvirke fællesskabet, men også til selv at lade sig påvirke. Inddragelse af en mangfoldighed af perspektiver sikrer modstandsdygtighed.

Succes opnås i mainstream

Om det er nye produkter eller nye dagsordener, så handler det i sidste ende om at gøre noget til mainstream. Det som tit sker for en godhedsdagsorden er, at man aldrig kommer ud over det stadie, man kan kalde *de nørdede ingeniører*. Vi har

set det med elbilerne indtil Teslaen kom. Det sjove med de *early early adaptors* er, at de er nærmest skadelige i forhold til udbredelsen. Det er dem, som kan snakke dig helt ned under gulvbrædderne til en familiefest. De får det til at virke enormt besværligt, tungt, eksotisk og fremmedartet. Hvis man som bred målgruppe har alle danskere, må man ikke satse på nørderne til udbredelsen, for de gavner ikke sagen.

Hos Advice arbejder man ifølge Espen Højlund med en netværkstankegang, hvor man leder efter dem, som kan være

normsættende. Man skal finde opinionsdannere, alliancepartnere og ambassadører. *Alliancepartnere* er dem, som har en direkte egeninteresse. Nogle som vil lægge ressourcer i at

komme bredt ud. *Opinionsdannere* er enkeltpersoner, som har en enorm indflydelse. For eksempel Leonardo DiCaprio, som fik hele Hollywood til at køre i Toyota Prius, selvom det måske var markedets grimme bil. Hvis personen har den rette identifikationskraft, og det er udført rigtigt, kan det være enormt virkningsfuldt. *Ambassadørerne* er personer eller organisationer, som bakker op om sagen og typisk bidrager med troværdighed.

Det er faktisk så simpelt

Espen Højlund fra Advice er enig med Ken Webster fra *The Ellen MacArthur Foundation* om, at den hævdede pegefinger ikke virker: Stop med at fortælle om nødvendigheden af at tage hensyn til miljøet. Drop kravet om afståelse fra det sjove. Hjælp i stedet folk i gang, også selvom de kun er klar til at tage små skridt i den rigtige retning.

» Folk søger ikke at blive aktivister. De leder efter at gøre det rigtige i et omfang, så de bliver respekteret af deres omgivelser ...

Foto: Alex Luka (Clean out Loud, Roskilde Festival 2015)

Ken Webster stiller følgende krav for at det lykkes: „Folk skal kunne vælge det, som de har mest lyst til. Det er virksomhedernes udfordring at designe produkter, som er mere attraktive, skabe lavere produktionsudgifter og skabe mere værdi for kunderne. Man skal ikke sælge det på hensynet til miljøet, men på bedre egenskaber. Man skal ikke forsøge at sælge nødvendigheden af den cirkulære økonomi, men udvikle og sælge stærke produkter, som passer ind i den cirkulære økonomi. Det duer ikke at bede folk om at gøre noget, som ikke er til deres egen fordel.“

Forandring fryder ikke

Ifølge Jens Jonatan Steen og Gry Inger Reiter i bogen *Tag bladet fra munden* skal man helst arbejde i overensstemmelse med målgruppens forudgående forståelse af verden, hvis man ønsker at flytte dem. Og dertil være meget tålmodig og gentage sine budskaber igen og igen. Det skyldes ifølge forfatterne, at den evige stræben efter kognitiv stabilitet er et stærkt instinkt i den menneskelige hjerne. Det forsinkes eller forhindrer i praksis, at man skifter holdning. Ifølge forfatterne er folk mere opmærksomme på, og husker bedre, nye informationer, som er i overensstemmelse med deres eksisterende holdninger og standpunkter. Det, som ikke passer ind, vil vi se bort fra eller forsøge at fortrænge, da det er besværligt og omkostningstungt at håndtere. Vi er meget lidt glade for tanken om tab og vil gøre alt for at undgå dem.

Frygten for tab er ifølge flere studier dobbelt så stærk som ønsket om at opnå gevinster. Det betyder, at det kan være nemmere at få folk til at handle for at undgå tab end for at opnå en gevinst.

Aben og jakkesættet

Adfærdsdesignerne hos KL7 har udviklet rammen *Aben og jakkesættet* til at lette forståelsen af menneskets adfærd. Aben og jakkesættet er ifølge KL7 et billede på de to grundelementer i menneskers adfærd. Aben er en metafor for det hurtige og intuitive, mens jakkesættet repræsenterer det fornuftige og analytiske. Både aben og jakkesættet præger alle dine valg. Men aben får på godt og ondt lov til at bestemme i mange situationer. Det betyder, at hvis din målgruppe hurtigt og intuitivt kan tage stilling til dine forslag, så har du en bedre chance for at få dem med på vognen.

Politisk framing er dit næste udviklingsområde

Din politiske *framinger* meget vigtig for dine chancer for succes med udbredelsen af din sag. Politisk framing er kort fortalt en sproglig genvej til at udtrykke sine politiske værdier. Læs meget gerne bogen *Tag bladet fra munden*. Det kan ifølge bogens forfattere være ekstremt virkningsfuldt at bruge politisk framing,

» *Et trick er også at fortælle folk, at de allerede er en del af det. Skabe en følelse af, at alle andre gør det.*

og deres eksempler og teori er meget overbevisende. Framing har en lang tradition i USA, især på højrefløjen. I Danmark er Venstre og Dansk Folkeparti p.t. blandt de bedste.

Du kan med stor sandsynlighed opnå bedre resultater ved at blive dygtigere, herunder mere bevidst om dit sprog. Dit sprog og den bagvedliggende forståelse eller framing er afgørende for, hvordan folk tager imod dig og dine tanker om vores fælles fremtid. På Roskilde fylder begreber som afståelse og pligt meget lidt, når gæsterne skal motiveres til at yde en indsats.

Essensen

Der er ifølge Espen Højlund noget, som kan styrke dig fundamentalt: Det, som driver dig selv, skal du pakke væk og så gå over på den anden banehalvdel og prøve at forstå den virkelighed, dine modtagere er i. Hvad er det, som tænder dem? Hvad er det, de går og leder efter?

Den øvelse er de kommercielle bureauer dygtige til, men det er noget, mange idealister er rigtig, rigtig dårlige til, siger Espen. Folk søger ikke at blive aktivister. De leder ikke efter at lave hele deres liv om. De leder efter at gøre det rigtige i et omfang, så de bliver respekteret af deres omgivelser og i øvrigt kan leve et godt og normalt liv og ligne de andre. Det gælder på Roskilde og det gælder, når du møder dem hjemme. Din succes handler om din respekt for andres værdier.

Magnus fra Clean Out Loud virker på ingen måde frelst og bruger ord som sjovt, bekvemt, hurtigt og nemt om sin oplevelse med at deltage i skraldeparaden.

Dan Boding-Jensen er cand. techn. soc. og aktiv i NOAH

DEN MENNESKELIGE NATUR KAN SIKRE GRØN OMSTILLING

Finn Gemynthe har som naturelsker i mange år arbejdet med projekter, der skulle skabe større engagement i naturen.

Det har fået ham til i sin nye bog om naturtro at rejse nogle fundamentale spørgsmål om vores opfattelse af naturen.

I dette interview uddyber han disse spørgsmål.

Af Erik Christensen

Hvorfor tror vi på alt muligt undtagen naturen? Hvorfor defineres alle mulige former for sindssyge med fine navne, mens vores naturlige sundhed er navnløs? Hvordan giver vi os selv noget fælles at tro på i en verden, der er splittet mellem gamle religioner og ny naturvidenskab?

I bogen *Naturtro: Gavn og glæde*, som udkom på forlaget Hovedland sidste år, slår Finn Gemynthe til lyd for, at menneskets natur er langt bedre end sit rygte. Flere af de dominerende trosretninger og ideologier har ellers i århundreder opereret med en forestilling om, at mennesket er født med en „arvesynd“. Men ifølge Gemynthe er læren om arvesynden et groft justitsmord på vores uskyldige natur, hvor kulturen giver naturen skylden for kulturens forbrydelser.

Så god er vor medfødte natur, at den tilskynder os til at søge de bedst mulige livsbetingelser. Ikke blot for os selv, men også for vore medmennesker. Ikke blot for de nærmeste, men også for så mange mennesker som muligt jorden over.

Finn Gemynthe er født i 1951 og har en mangesidet baggrund som selvlært grøn filosof, bibliotekar (mest arbejdsløs), forfatter til syv bøger, opfinder af et dobbelt affaldsstativ til kildesortering og teoretisk miljøaktivist. I mange år har han været tilknyttet *Miljø- og EnergiCentret* i Høje-Taastrup. Dertil er han sprognør og har skrevet *Dagens Ord* for **Gyldendals Røde Ordbøger** siden 2013.

I dette interview med *Nyt Fokus* fortæller Finn Gemynthe om nogle af hovedpointerne fra sin seneste bog.

Naturen i os er stærk

Hvad er din bogs budskab til miljøbevægelsen?

„Mange mennesker tvivler på, om vi mennesker er gode nok til at klare den store grønne omstilling. Er vi ikke nødt til at

anstreng os og hive os op med hårene? Jeg tror, at naturen i os er så stærk, at vi ikke behøver at overanstreng os, men vi skal ligesom frigøre den indre natur, som findes i os. Den grønne omstilling skal ikke gøres til en kæmpepræstation. Der skal være plads til, at vi kan være på mange niveauer i forhold til hvad vi hver især magter. Vores indre natur vil gerne overleve og have en grøn verden. Måske er vi meget nærmere en miljøsejr, end vi forestiller os. De store religioner begynder også at være grønne. Og selv i USA er der en stærk miljøbevægelse.“

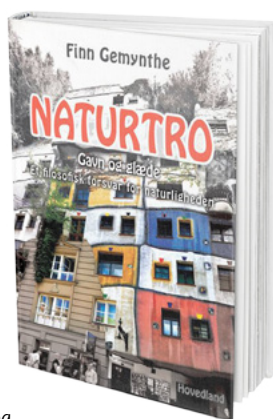
„Men det skal gøres med følelse og omtanke. Miljøbevægelsen har kæmpet i årtier uden at opnå afgørende gennembrud. Måske fordi folk har fået indtryk af, at de skal til at være asketer. At det kræver store ofre at blive miljøvenlig. At den store omstilling vil være ensbetydende med fattigdom, nøjsomhed og hårdt, slidsomt arbejde. På den måde skræmmer man folk væk,

samtidig med at man måske kun forstærker kapløbet om de sidste ressourcer og de 'sidste gode tider'.“

„Dette var faktisk en vigtig pointe i min bog *Rigdom uden*

arbejde. Jeg ville beskrive, hvorledes det kun kunne gavne og glæde os, hvis vi indrettede vores samfund på en meget mere miljøvenlig vis. At rigdom ikke er forbrug, men formue i form af vedvarende værdier, tryghed og frihed. Og at teknologiens revolution for længst har muliggjort borgerløn til alle, og dermed at arbejde burde være en frivillig sag. På den måde kunne lysten atter komme til at drive værket, ligesom i naturen hvor hverken delfinen, løven eller svalen arbejder. For dem er fødeindsamling en behagelig syssel, en spændende sport, en leg fuld af belønning.“

„Naturtroen kan således opfattes som en holistisk udvidelse af en sådan livsbekræftende tankegang. Jo mere vi holder af naturen, desto hellere vil vi frede den. Også vores egen, indre natur.

Finn Gemynthe seneste bog.

Tidligere udgivelser af Finn Gemynthe Madsen

Kattens..., Høsts forlag, 1981.

(Novelle for børn)

Lykkelige Lucifer, Høsts forlag, 1983.

(Roman for børn)

Arbejdets nar, Vindrose, 1988.

(Satirisk roman a la Scherfig om en arbejdsnarkoman)

Den fjerde verden, Gyldendal, 1993.

(Øko-science-fiction for unge/voksne)

Rigdom uden arbejde, Chr. Ejlers' Forlag, 1998.

(Satirisk debatbog)

Novellen **Didriks dyd**, i antologien *Velfærd på vildspor*, redigeret af Erik Christensen, Frydenlund, 2004.

Homers nordiske rødder, Forlaget Bindsløv, 2012.

(Skrevet af Felice Vinci og oversat til dansk af Finn Gemynthe)

Foto: Thomas Krag

Finn Gemynthe

„Vi skal som mennesker være stolte af os selv, som naturen har skabt os. Jeg vil gerne pille mindreværdskomplekser og misantropi (menneskeforagt/*red.*) ud af mennesker. Der er så mange mennesker, der ødelægger deres eget liv ved at være misantropiske. Det er ikke naturligt. I stedet for at tale om arvesynden, burde man tale om arvegodheden. Mennesket er et mirakel, et avanceret væsen, en symbiose af 37 billioner celler. Det er flere celler, end der findes stjerner i hele Mælkevejen. De samarbejder med hinanden, således at vi kan leve dag for dag. Her ser man, at symbiose er meget vigtigere end 'kampen for tilværelsen'. Hvis det var det vigtigste, var vi jo ikke blevet andet end encellede væsner. Vi er naturens største mirakel på jorden.“

Livets naturlove og menneskets oprør

Du taler om livets naturlove? Hvorledes definerer du dem?

„Dem kan man koge ned til urkraften og urdriften. Urkraften kalder jeg så sympati. Sympatien er for primitive dyr helt selvcentreret, det kalder jeg faunisme. De højere dyr har en lidt mere udadvendt sympati, og mennesket kan udvikle sympati for hele naturen. For det har vi et udmærket begreb ved navn altruisme (at sætte andres interesser frem for sine egne/*red.*). Faunisme og altruisme kan sagtens samarbejde på bedste vis.“

„Urdriften kalder jeg så lysten. Og urkraften og urdriften – sympatien og lysten – supplerer hinanden. Det er det, jeg forstår ved gavn og glæde. Sympatien gavner og lysten glæder, og også lidt omvendt. Men vi er blevet så kloge, da vi fik en bevidsthed. Det er den bevidsthed, som gør oprør imod livets naturlove.“

Hvorledes skal man forstå menneskets oprør mod og ubalance med naturen?

„Da bevidstheden for alvor begyndte at fungere, gjorde den sikkert mennesker vanvittige på en eller anden måde. De begyndte at frygte guder, som de troede stod bag lyn og torden. Man underkastede sig og ville formilde de onde kræfter. Jeg tror, at frygt har betydet enormt meget for at gøre den menneskelige bevidsthed skræmt og selvundertrykkende og ofte fjendtlig over for andre stammer.“

„Bevidstheden kan jo gøre de mest fantastiske ting, og det bliver nærmest et kunststykke at hæve sig over naturen. Helt galt blev det, da vi som bønder kom til at opfatte naturen som en fjende, der truede afgrøderne, samtidig med livet blev mere hårdt og slidsomt. Der skal meget til at få bygget pyramiderne. Det har kun kunnet ske ved en enorm blanding af frygt og overtro hos de almindelige mennesker, og storhedsvanvid hos faraonerne.“

Forholdet mellem natur og kultur

Du siger, at forestillingen om arvesynden er et groft justitsmord i forhold til den uskyldige natur. Du siger, at det især er kulturen, der er årsag til den naturødelæggelsen. Hvordan skelner du mellem natur og kultur?

„Den gode kultur lægger sig op af naturen, fordi den accepterer urkraften og urdriften, og at vi har den medfødte sympati og lystsøgning. Den gode kultur lader sig rive med af urkraften og urdriften. Det gjorde den f.eks. i 1700-tallet. Man hører det i Mozarts musik, som er den mest naturlige musik, der er skrevet. 'Musik må ikke sår øret', som han sagde.“

» Den gode kultur lægger sig op af naturen, fordi den accepterer urkraften og urdriften, og at vi har den medfødte sympati og lystsøgning. Den gode kultur lader sig rive med af urkraften og urdriften.

Foto: Bernard Dupont (Creative Commons)

Elefanten kunne symbolisere urkraften...

„Den fundamentale modsætning hertil er Det tredje Rige, nazismen og Hitler. Den lægger størst mulig afstand til urkraften og urdriften. Her var det antipati og ulyst, der drev værket.“

”Det betyder, at naturen kan vendes og drejes og danne baggrund for både en god kultur og en destruktiv kultur.“

» Da bevidstheden for alvor begyndte at fungere, gjorde den sikkert mennesker vanvittige på en eller anden måde.

Har du ikke en tilbøjelighed til udelukkende at se den gode natur?

„Jo, det er nok rigtigt. Naturen er også fuld af trusler og sygdomme. Den kan være farlig. Men jeg synes, at den slags dækkes vældigt godt i nyhedsmediernes. Vi ville gøre dårlig brug af vores hjerne, hvis vi blev hængende i de ubehagelige, dårlige sider af naturen, hvor det hele drejer sig om kampen

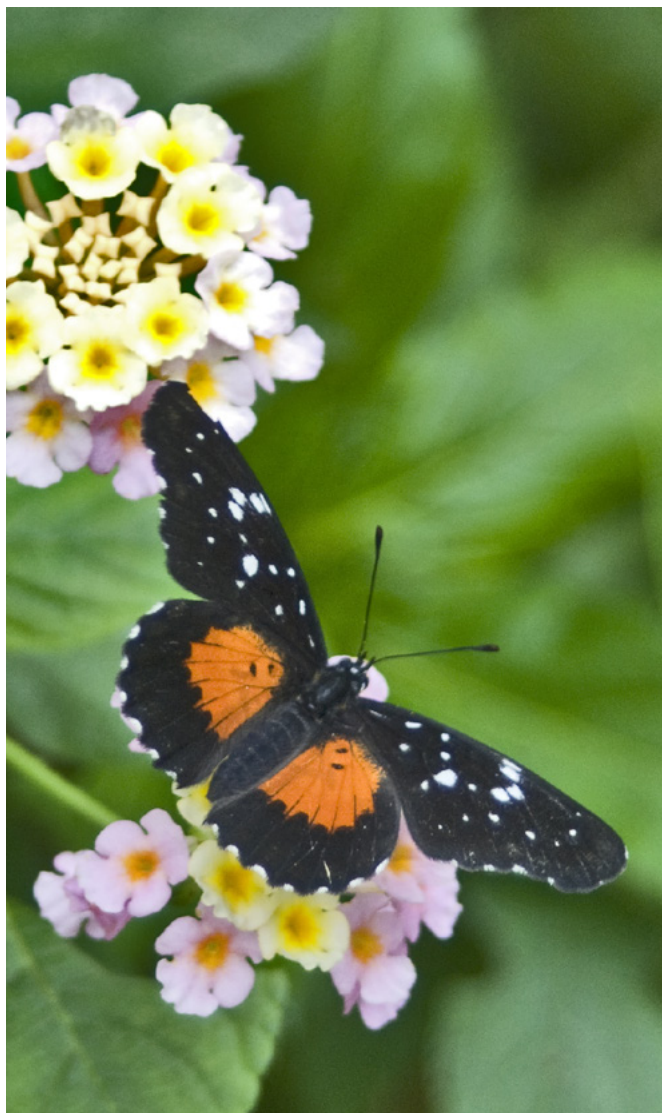
for overlevelse. Er det ikke vigtigere at tænke over, hvor vi vil hen, end hvor vi ikke vil hen?“

„Tænk bare på neo-darwinismen i samfundstænkningen. Konkurrencen. Hvor man kan se nogle træk i naturen, som man så overfører på samfundet. Neo-darwinismen er virkelig en dominerende kraft. Den skriver jeg en hel del om. Den kan man ikke afvise. Men jeg synes, man kører den alt for langt ud, når man ligefrem vil have den til at dominere vores samfundsopbygning. At alle mennesker skal sættes op imod hinanden i en evig kamp.“

Natur, tro og religion

Du kalder din bog naturtro. Hvad betyder naturtro? Normalt betyder det noget, der ligner naturen. Men du vil jo gerne have en tro på naturen. Det er vist et hjemmelavet begreb?

„Ja det er det. Jeg har ikke hørt andre bruge det på den måde. Det er en kombination af naturvidenskab og så tro eller

...og sommerfuglen kunne symbolisere urdriften

religion. For at bruge et billede synes jeg, at de to tankesæt befindersig på hver sin bjergtop uden kontakt med hinanden. De snakker hver deres sprog, og de kan slet ikke kommunikere. Jeg synes, at man skulle søge ned i dalen og finde en fælles plads, hvor alle kan mødes. Hvis vi skal undgå det globale økologiske ragnarok, som truer os, så tror jeg, at troen på naturen bliver en afgørende faktor for at få folk til at enes om at bevæge sig i den rigtige retning.“

Hvad lægger du i trosbegrebet? Tro kan være meget. Det er et enormt fleksibelt ord, og du gør ikke så meget ud af det ord?

„Nej, for det er så dejligt stort i forvejen. Det dækker meget. Katten tror også på naturen. Tro kan bare være, at vi bruger vores sanser. Det er den mest basale form, mens den mest avancerede

form for tro er der, hvor vi har opbygget en hel religion og giver det en guddommelig mening.“

„Videnskabsmændene tror i virkeligheden også, når de anstiller et eller andet eksperiment. Så kommer der nogle andre videnskabsmænd, der anstiller nogle andre beregninger og tror på noget andet. Det er mit budskab, at vi skal bevæge os i en troende retning i forhold til naturen, hvor vi forholder os realistisk og optimistisk til naturen. Tror på at den har værdi i sig selv og i en vis forstand er hellig.“

Men du bruger ikke ordet hellig i din bog. Hvorfor er du gået helt uden om alt det med religion?

„Jeg har i stedet brugt mirakuløst og fabelagtigt. Men når jeg ikke har brugt hellig og ikke er gået meget ind i religion som sådan, skyldes det, at én religion ikke skal fremhæves frem for en anden. Der skal være plads til alle religioner. De esoteriske religioner befinder sig i en helt anden sfære. Jeg afviser ikke, at der kan findes et eller andet overnaturligt væsen, en gud eller flere. Man kan godt sige, at virkeligheden, som vi kender den, er guddommelig. Det er vigtigt, at vi får en samlende tro, som kan forene os, hvis vi skal redde verden og menneskene.“

De fraværende ideologier

Men i din bog er der også utroligt lidt om økonomi, penge og ejendomsret. Hvorfor?

„Det er nok af samme grund. Ligesom jeg ikke går ind i det med religionerne, så går jeg heller ikke ind i det med de politiske ideologier. Naturen er et så stort område, så hvis jeg begyndte at forville mig ind i disse store kulturelle emner, ville bogen vokse så meget, at jeg ikke kunne se mig ud af det. Så ville der let ske det, at hvis jeg begyndte at foretrække den ene ideologi frem for den anden, ligesom med religionerne, så ville man straks støde en masse mennesker fra sig.“

„Det er det jeg forsøger at gå uden om, fordi jeg ser naturtro som en fælles platform. Der skal være plads til folk, der tilslutter sig forskellige ideologier og forskellige religioner. Det skal ikke være sådan, at nogle skræmmes væk på forhånd. Tryk avler modtryk. Hvis jeg i denne bog indtog et stærkt ideologisk eller religiøst standpunkt og trykkede for meget på nogen, så ville der være en del, som ville løbe skrigende væk, og måske ligefrem blive modstandere af den fælles naturtro.“

» Miljøbevægelsen har kæmpet i årtier uden at opnå afgørende gennembrud. Måske fordi folk har fået indtryk af, at de skal til at være asketer... På den måde skræmmer man folk væk...

Erik Christensen er medlem af redaktionen af Nyt Fokus.

VEGETARISK OG VEGANSK INSPIRATION

Uanset om man er kødspisende, vegetar eller veganer, så er der rig mulighed for lade sig udfordre i grøntsagskøkket hele året rundt. Hvis dit udgangspunkt er, at det synes kropsumuligt at komme igennem en uge uden kød, så kunne din første udfordring bestå i at hoppe med på den verdensomspændende bevægelse med en kødfri mandag. Hvis du derimod allerede er velbevandret i grøntsagsretternes mange muligheder, måske som hel- eller semivegetar, så er yderligere inspiration til vegetariske og veganske opskrifter og -livsstil kun et klik væk – blandt andet via dette lille udvalg af hjemmesider: *englerod*, *thomaserex*, *greenskitchenstories*, *miasommer*, *vegetarkontakt* og *kødfrimandag*.

FEASTA

Feasta, *Foundation for the Economics of Sustainability*, er en irsk organisation, som analyserer dysfunktionelle samfundssystemer. Det er det økonomiske system, landbruget, energisystemet, skattesystemet, det demokratiske system m.m. Feastas mission er at foreslå bæredygtige omstillingsmuligheder. Feasta publicerer tekster, som kan downloades gratis. De seneste tekster handler bl.a. om forbrugersamfundet, om et nyt forslag til begrænsning af brugen af fossile brændsler og om hvordan en fremtidig stor finanskriser kan påvirke f.eks. fødevarer sikkerheden. Organisationen afholder også konferencer. I juni 2016 er emnet basisindkomst.

THINKPROGRESS

Drivkræfterne bag den amerikanske nyhedshjemmeside ThinkProgress beskriver selv sidens formål som at „stille de magtfulde til regnskab og styrke de marginaliserede, hvis stemmer ofte ikke høres...“. Siden drives af *Center for American Progress Action Fund*, som hører til blandt de „progressive“ stemmer i USA. Siden dækker et bredt spektrum af emner gennem artikler og analyser, bl.a. inden for klima og økonomi. Selv om en god del af artiklerne har særlig relevans for USA, er der også mange artikler af almen interesse. Man kan tilmelde sig et nyhedsbrev og få orienteringer via e-mail eller følge siden på Facebook mv.

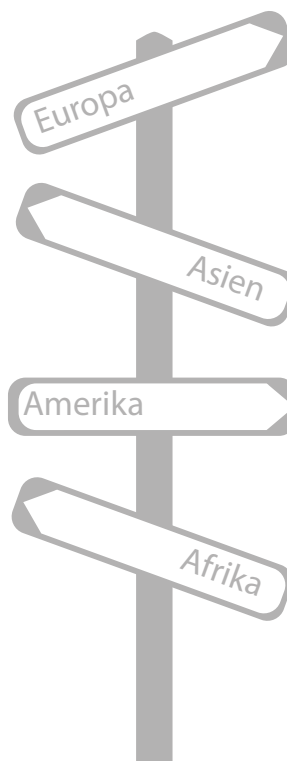

LANDBRUG OG HANDELSPOLITIK

Måske har dette nummers artikler om TTIP og svinekødsproduktion givet dig lyst til mere viden om den slags emner. *Institute for Agriculture and Trade Policy* er et godt sted at finde stof om begge dele. Instituttet, som er baseret i Minnesota (USA), leverer kritiske analyser af høj faglig kvalitet, og medarbejderne skriver i fællesskab mindst et indlæg om ugen i en blog om aktuelle emner inden for landbrug og global handelspolitik – to af de seneste overskrifter er f.eks. „Nanomaterialer i baby mad: Hvorfor?“ og „Klimademokrati for landbrugssamfund“.

IPES FOOD RAPPORT

Det industrielle landbrug baserer sig på ressourcekrævende, monokulturelle landbrugsmetoder med mange negative miljøkonsekvenser til følge. Der kræves derfor en fundamentalt anderledes landbrugsmodel baseret på varierede landbrugsformer, øget biodiversitet, færre kemikalier mv. – dvs. „varierede agro-økologiske systemer“. Dette er hovedkonklusionen i en ny rapport fra det *Internationale ekspertpanel for bæredygtige fødevarer systemer* (International Panel of Experts on Sustainable Food Systems, iPES Food) i rapporten *From Uniformity to Diversity – A Paradigm Shift from Industrial Agriculture to Diversified Agroecological Systems*. iPES Food er et uafhængigt internationalt ekspertpanel.

NYT OM NOAH

KAN MAN TAGE PATENT PÅ LIV?

Tirsdag den 10. maj afholdt Miljøorganisationen NOAH en konference i Landstingssalen på Christiansborg for at sætte fokus på den stigende patentering af planter og dyr. På konferencen blev problemerne med patentering diskuteret. NOAH er desuden medinitiativtager til underskriftsindsamling for at få ændret den nuværende praksis.

Markedsmonopoler truer fødevarer sikkerheden

En tomat, der er særlig sød, eller en chiliplante, som er modstandsdygtig over for insektangreb, er begge planter, som du kan dyrke i dit drivhus. Du kan tilmed gøre dem endnu bedre ved at vælge frø fra de allerbedste planter og så dem ud næste år.

Det må du bare ikke. Ikke uden at spørge om lov, i hvert fald. For de er nemlig patenterede.

Gennem de sidste 20 år har agrokemiske virksomheder som Monsanto og Syngenta ikke kun søgt patenter på genmodificerede afgrøder. Omkring 180 patenter på almindeligt frembragte grøntsager og frugter er allerede blevet godkendt af det Europæiske Patentkontor (European Patent Office, EPO), og omkring 1.200 lignende patentansøgninger venter på at blive behandlet.

Konsekvenserne er, at de multinationale firmaer får eneret over vores fødekilder. Markedet for frø er allerede stærkt monopoliseret i flere sektorer. Blandt andet kontrolleres 95 pct. af det europæiske marked for grøntsagsfrø af kun fem virksomheder. Det betyder, at de har stor magt over, hvilke frø, der bliver anvendt, og hvilke typer af afgrøder, der bliver dyrket.

NOAH sætter fokus på problemet

På konferencen i Landstingssalen blev EU's patentsystem forklaret af Rasmus Nørlem, sekretariatsleder i *Oplysningsforbundet DEO*. Dernæst talte først Christoph Then, mangeårige frøaktivist og stifter af det europæiske netværk *No Patents on Seeds*, og dernæst Thor Gunnar Kofoed, formand for *Frøsektionen i Landbrug og Fødevarer* og tidligere folketingsmedlem for Venstre, om problemerne i det europæiske patentsystem.

Efter at have diskuteret problemernes omfang og mulige løsninger, stod det klart, at den eneste mulige måde at få ændret praksis på, er ved at EU-Kommissionen samt Det Administrative Råd for det Europæiske Patentkontor går ind i sagen. De bør hurtigst muligt sørge for, at først og fremmest fortolkningsfriheden i forhold til den gældende lovtæst skærpes, hvorefter lovtæsten på længere sigt bør skrives helt om. Det skal ske for at fremtidig praksis ikke igen presses derud, hvor der skabes præcedens for udstedelse af patenter på almindelige planter og dyr.

Temanummer til gymnasier

Sidste nummer af *Nyt Fokus* (nr. 6) var et **temanummer om ressourceeffektivitet og -forbrug**. Helt ekstraordinært blev nummeret trykt i et større oplag og uddelt som gratis klassesæt til over 40 gymnasier. Der var stor interesse for klassesættene, som blev „revet væk“ på få dage.

Til temanummeret er udviklet et online **undervisningsrum for elever og lærere** med opgaver og henvisninger til supplerende viden om ressourceeffektivitet.

Fortsat arbejde mod patenter på liv

Den 30. juni 2016 afholder Det Administrative Råd for det Europæiske Patentkontor et møde for at diskutere, om de skal gribe ind over for patentkontorets praksis. NOAH og *No Patents on Seeds* ønsker at lægge et massivt pres på de delegerede til mødet. Derfor samler vi lige nu underskrifter ind på hjemmesiden **frinatur.dk** og opfordrer alle borgere til at skrive til de relevante politikere og medlemmer af Europa-Parlamentet med ønsker om handling.

Anna Baastrup Rønne, projektmedarbejder ved NOAH

ANMELDELSER

MAGTSPROGET BLÆNDER OS

Som alle gode bøger udspringer John Holten-Andersens bog af en undren. I dette tilfælde en dyb undren over, at den moderne verden får lov at køre videre, som om alt er i skønneste orden. Vi skal have mere af det samme, vi skal have VÆKST – VÆKST – VÆKST lyder det fra alle sider, selv om enhver med fornuften i behold kan se, at vi er inde på en dødsensfarlig kurs.

Alle kender symptomerne: ressourceknaphed, biologisk forarmelse, forurening, over-urbanisering og klimaforstyrrelser, der siden 1960'erne én for én er gået fra at være små, nogenlunde overskuelige problemer uden større betydning for Jordens generelle tilstand til at have vokset sig så store, at de truer den menneskelige civilisation.

Hvorfor gør man ikke noget ved det? – lyder Holten-Andersens undrende spørgsmål, når man nu så præcist kan se, hvad der er i vejen, og hvad der står på spil? Hvor svært kan det være? Hvorfor indstiller man ikke al flytrafik, som er en hovedkilde til den globale opvarmning? Hvorfor forbyder man ikke privatbiler og kollektiverer al transport? Hvorfor er verdenssamfundet ikke i stand til at gennemtvinge en effektiv demografisk kontrol, et helt nødvendigt supplement til moderne medicin, således som den katastrofale befolkningseksplosion i Afrika, Mellemøsten og andetsteds viser? Hvorfor begrænser man ikke verdenshandelen og turismen, som har ført til dybt miljøskadelig hypermobilitet med gods og personer? Hvorfor indfører man ikke borgerløn, når der nu er så rigeligt med varer, at ikke alle behøver at arbejde, og det giver så store miljømæssige, psykiske og sociale problemer at producere dem? Hvorfor? Hvorfor? Hvorfor? Spørgsmålene melder sig i tusindvis og råber på svar.

Luft under vingerne

Det sædvanlige svar – at det er kapitalismens, specielt finanskapitalens, perverse vækstlogik forenet med en vildtvoksende teknologi og menneskets umættelige og grundlæggende set usolidariske grådighed – afviser Holten-Andersen i og for sig ikke. Men han stiller sig ikke tilfreds med det umiddelbart synlige. Som børn – når man forklarer dem om solsystemet og planeterne – spørger, hvad der ligger bag, hvordan det hele er blevet til, så spørger Holten-Andersen, hvad der ligger bag det umiddelbart konstaterbare. Der må være noget mere.

Og det er der. Bag væksten, bag kapitalismen, bag det hele ligger sproget og den uhyre raffinerede, men også fremmedgørende og objektiverende, symbolske verden, som er skabt ved hjælp af sproget. Uden ord, uden sproget ville mennesket være et kropsligt og sanseligt væsen på lige fod med alle andre levende væsener på denne planet. Sproget har samme status i menneskesamfundets historie som *big bang* i universets historie. I sproget og i de stadig mere magtfulde

John Holten-Andersen Sprogets magt - magtens sprog

231 sider.

Forlaget Hovedland, 2016

kommunikationssystemer, som det har taget i sin tjeneste – senest digitaliseringen – ligger den grundlæggende nøgle til vore problemer. Kapitalismen er at betragte som en maske, bag hvilken den egentlige magt, sprogets magt, skjuler sig.

Det er en meget lang rejse i tid og rum, såvel som i menneskehedens intellektuelle historie, Holten-Andersen tager os med ud på i sin lærde og vidende bog – et uventet og usædvanligt bidrag til miljølitteraturen, som let forfalder til det nærsynet klaustrofobiske.

Den engagerede og gennemsympatiske bog giver ikke nogen anvisning på løsning af nutidens problemer. Men den giver luft under vingerne ved at afmystificere det moderne, monolitiske samfund og vise dets historiske, i en vis forstand tilfældige, karakter. Og med kravet om et mere empatisk, et mere omsorgsfuldt, et mindre objektiverende sprog åbnes en sprække, hvor man skimter nye muligheder. Gid vi må gribe dem, før det er for sent!

Af Thorkild Kjærgaard, historiker, dr.phil.

EN FOLKEAFSTEMNING OM FRIHED

Den 5. juni i år (efter deadline på dette nummer /red.) holdes der i Schweiz folkeafstemning om indførelse af en borgerløn/basisindkomst for alle schweizere. Konkret foreslås en basisindkomst på 2.500 schweizerfranc, hvilket svarer til knap 17.000 danske kr. om måneden.

I den anledning har en af hovedkræfterne i bevægelsen for en folkeafstemning, den schweiziske iværksætter Daniel Häni, og en tyskfødt forfatter og filosof, Philip Kovce, bosat i Schweiz, sammen skrevet bogen *Voting for freedom*. Heri giver de en mere principiel begrundelse for folkeafstemningen.

For dem drejer denne folkeafstemning sig om noget basalt, om hvilken retning det schweiziske samfund skal tage i de kommende år. Basisindkomst ses selvfølgelig ikke som en patenløsning på alle problemer, men som værende en af hovednøglerne til de grundlæggende spørgsmål, som bevæger verden. Hvad der er på spil ved denne afstemning er, hvilket billede man har af sig selv, og hvilket billede man har af sine medmennesker.

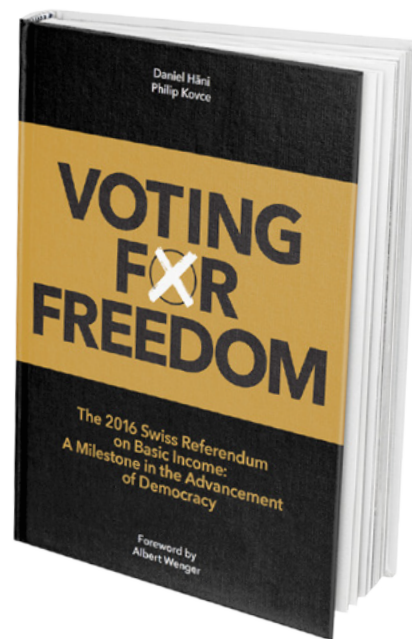
Häni og Kovce tolker afstemningen således, at hver schweizer den 5. juni i virkeligheden bliver stillet to centrale spørgsmål. 1. Som selvbestemmende individ bliver man stillet det fundamentale spørgsmål: Hvad ville jeg bruge mit liv til, hvis jeg ikke behøver at skulle tjene til min eksistens. 2. Det andet spørgsmål er, om jeg er villig til at give andre borgere den samme ret til en eksistenssikring, som jeg selv har behov for.

I bogen opregnes de typiske argumenter for og imod indførelsen af en basisindkomst, der er blevet fremført under det sidste års kampagne og debat. Særlig opmærksomhed får en analyse af det argument mod borgerløn, der siger, at en borgerløn/basisindkomst bryder med målet om, at så mange som muligt skal gøres selvforsørgende.

På en måde er det besynderligt, at et begreb som selvforsørgelse har kunnet overleve i en verden, der er præget af verdensomspændende arbejdsdeling. Det giver et totalt falsk, ideologisk billede af, hvorledes menneskers arbejde og forsørgelse hænger sammen.

I dag findes der kun produkter af fælles nationalt og globalt arbejde, og det er disse produkter af fælles arbejde, vi alle lever af. Der eksisterer strengt taget ikke nogen selvforsørgelse, og verden er ikke delt op i forsørgere og forsørgede. Vi arbejder for hinanden i et stort internationalt netværk. Jeg lever af andres arbejde, og andre lever af mit arbejde.

Ifølge Häni og Kovce opfører vi os i den rige del af verden stadig, som om vi levede i en mangeltilstand, men vi lever i et overflodssamfund, hvor hovedproblemet ikke er arbejdsløshed, men mangel på indkomst. Med basisindkomst opløser man den rigide forbindelse mellem arbejde og indkomst, og frigør og udvider arbejdsbegrebet. Den digitale

Daniel Häni & Philip Kovce *Voting for Freedom*

- *The 2016 Swiss Referendum on Basic Income: A Milestone in the Advancement of Democracy*

180 sider.

First World Development, 2016

revolution har samtidig sat en helt ny dagsorden, hvor der nedlægges flere lønarbejderjobs, end der skabes. Derfor er ideen om fuld beskæftigelse mere utopisk end forestillingen om basisindkomst. Automatiseringen kan derfor både blive en forbandelse og en velsignelse. Basisindkomst kan være med til at gøre det til en velsignelse, idet det kan ses som en automatiserings-dividende.

Hvis folkeafstemningen den 5. juni ender med tilslutning til basisindkomst, vil det være en begivenhed, der indskrives sig i verdenshistorien (afstemningen endte med et nej /red.). Men selv hvis det bliver et nej, vil det ikke være en fiasko for tanken om basisindkomst, siger Häni og Kovce. Det viser tidligere folkeafstemninger i Schweiz. I 1989 blev en folkeafstemning om at afskaffe hæren kun støttet af 36 pct. Men det signalerede alligevel begyndelsen på enden for den schweiziske hær.

Uanset udfaldet vil denne folkeafstemning uden tvivl også indvarsle en begyndende europæisk mentalitetsændring.

Af Erik Christensen, redaktionen

HELP THE WORLD

By Frits Ahlefeldt